Valiokunnan lausunto LaVL 2/2018 vp– E 106/2017 vp

Lakivaliokunta

Valtioneuvoston selvitys: Valtioneuvoston EU-vaikuttamisstrategia 2018

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selvitys: Valtioneuvoston EU-vaikuttamisstrategia 2018 (E 106/2017 vp): Asia on saapunut lakivaliokuntaan lausunnon antamista varten valtioneuvoston selvityksestä. Lausunto on annettava suurelle valiokunnalle 1.3.2018 mennessä.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- lainsäädäntöneuvos Heidi Kaila, valtioneuvoston kanslia
- neuvotteleva virkamies Eeva Aittoniemi, oikeusministeriö
- professori Kimmo Nuotio

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Valtioneuvoston EU-vaikuttamisstrategiassa määritellään Suomen EU-politiikan keskeiset vaikuttamiskohteet vuonna 2018. Suomen EU-politiikan strategista suunnittelua on kehitetty niin, että kerran vaalikaudessa laadittu EU-selonteko on korvattu vuosittaisilla EU-vaikuttamisstrategioilla, jotka keskittyvät keskeisiin ajankohtaisiin kysymyksiin. Keskeisiä EU-agendalla olevia asioita voidaan tältä pohjalta vuosittain käsitellä osana laajempaa kokonaisuutta. Nyt käsiteltävä EU-vaikuttamisstrategia on järjestyksessä kolmas uuden lähestymistavan mukaan laadittu asiakirja. Lakivaliokunta keskittyy lausunnossaan toimialaansa koskeviin kysymyksiin.

EU-vaikuttamisstrategian (s. 3) mukaan EU-vaikuttamista ohjaa valtioneuvoston vaikuttamisstrategian lisäksi kunkin ministeriön toimialaltaan laatima vaikuttamissuunnitelma. Lakivaliokunta onkin saanut selvityksen myös oikeusministeriön EU-vaikuttamissuunnitelmasta vuodelle 2018 (15.1.2018 päivätty asiakirja). Valiokunta katsoo, että oikeusministeriön EU-vaikuttamissuunnitelma täydentää asianmukaisesti valtioneuvoston EU-vaikuttamisstrategiaa.

Valmis
5.0

Lakivaliokunnan näkemyksen mukaan valtioneuvoston vuosittainen vaikuttamisstrategia ja sitä täydentävät ministeriöiden vaikuttamissuunnitelmat sekä yksittäisiä EU-hankkeita koskevat tarkemmat U- ja E-kirjelmät muodostavat asianmukaisen kokonaisuuden, jolla turvataan eduskunnan osallistumismahdollisuuksia EU-vaikuttamisessa. Valiokunta katsookin, että nykyinen uudistettu vuosittaisiin EU-vaikuttamisstrategioihin perustuva käsittely on edistänyt säännönmukaista dialogia ja hyvää yhteistyötä EU-vaikuttamisessa valtioneuvoston ja eduskunnan välillä.

EU-vaikuttamisstrategian mukaan (s. 3) vuonna 2018 valtioneuvosto ei laadi nykyisenkaltaista EU-vaikuttamisstrategiaa seuraavalle vuodelle. Ministeriöt tekevät syksyllä 2018 normaaliin tapaan omat vaikuttamissuunnitelmansa alkuvuodeksi 2019. Keskeiset EU-politiikan suuntaviivat linjataan kevään 2019 eduskuntavaalien jälkeen muodostettavan hallituksen ohjelmassa. Vuoden 2019 jälkipuoliskon Suomi toimii EU:n neuvoston puheenjohtajana, jonka tehtävänä on viedä eteenpäin EU:n yhteistä agendaa neuvostossa rehellisen ja puolueettoman välittäjän tavoin. Vaikuttamisstrategian sijaan valtioneuvosto toimittaa eduskunnalle joulukuussa 2018 hyväksyttävän kolmen peräkkäisen puheenjohtajamaan ohjelman linjaukset sekä oman puheenjohtajakautensa painopisteet.

Lakivaliokunta pitää edellä selostettua osin Suomen tulevaan EU-puheenjohtajuuteen liittyvää toimintatapaa perusteltuna, mutta korostaa kuitenkin sitä, että asianmukaisten vaikutusmahdollisuuksien turvaamiseksi eduskunnalle on tärkeää varata tilaisuus saada tietoa ja myötävaikuttaa perustuslain tarkoittamalla tavalla Suomen omaksumiin linjoihin myös siinä tapauksessa, että valtioneuvosto poikkeaa tavanomaisesta EU-vaikuttamisstrategian esittämisestä eduskunnalle. Edellä todettuun liittyen valiokunta painottaa aiemmista EU-vaikuttamisstrategioista antamissaan lausunnoissa (LaVL 5/2016 vp, s. 2, LaVL 1/2017 vp, s. 2) toteamansa mukaisesti, että eduskunnan vaikutusmahdollisuuksista keskeisin on edelleen valtioneuvoston ja eduskunnan yhteistoiminta käsiteltävinä olevissa yksittäisissä EU-hankkeissa perustuslain 96 ja 97 pykälän mukaisesti.

EU-vaikuttamisstrategiassa todetun mukaisesti Suomi tulee valmistelemaan myös kansallisen ohjelman eli puheenjohtajakauden painopisteet tulevaa EU-puheenjohtajakauttaan varten. Lakivaliokunta pitää tällaisen ohjelman laadintaa tärkeänä ja katsoo, että myös eduskunnan on perusteltua voida vaikuttaa asianmukaisella tavalla sen sisältöön ja painopisteisiin. Valiokunta kiinnittää huomiota myös siihen, että Suomen EU-puheenjohtajuuden ja sitä edeltävän Euroopan neuvoston puheenjohtajuuden valmistelujen osalta on tärkeää, että ministeriöt tekevät tiivistä yhteistyötä. Mahdollisuuksien mukaan puheenjohtajuuksien osalta on perusteltua hyödyntää yhteneviä teemoja, joista tärkeimpänä oikeusvaltioperiaatteen toteutumisen edistäminen ja turvaaminen.

Oikeusasiat valtioneuvoston EU-vaikuttamisstrategiassa

Valtioneuvoston EU-vaikuttamisstrategia sisältää jakson, jossa listataan keskeisimmät vaikuttamiskohteet. Lakivaliokunta pitää erittäin myönteisensä sitä, että heti listan kärkeen on nostettu keskeiseksi teemaksi yhteisiä arvoja koskeva alajakso (s. 7). Alajaksossa tuodaan esiin se, että EU:n tärkein tehtävä on rauhan, turvallisuuden, vaurauden ja oikeusvaltion turvaaminen maanosassamme. Strategiassa todetaan, että EU perustuu länsimaisiin arvoihin, joita ovat muun muassa vapaus ja kansanvalta, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittaminen sekä oikeusvaltioperiaate. Lakivaliokunta yhtyy vaikuttamisstrategian (s. 7) näkemykseen siitä, että unionin yh-

teisten arvojen noudattaminen tulee varmistaa. Valiokunnan näkemystä vastaa myös vaikuttamisstrategian linjaus siitä, että perusoikeuksia kunnioittava Euroopan oikeuden alue tukee sekä talouskasvua ja investointeja että kansalaisten ja yritysten luottamusta oikeuksiensa toteutumiseen. Edelleen vaikuttamisstrategiassa on asianmukaisesti tuotu esiin lakivaliokunnan vakiintuneesti korostama seikka (esim. LaVL 5/2016 vp, s. 2—3, LaVL 1/2017 vp, s. 3) siitä, että vastavuoroiseen tunnustamiseen perustuvan oikeudellisen yhteistyön edellytyksenä on jäsenvaltioiden keskinäinen luottamus toistensa oikeusjärjestelmiin.

Keskeisiä vaikuttamiskohteita koskevassa jaksossa nostetaan esiin mm. toimet oikeusvaltioperiaatetta koskevaan järjestelmätason uhkaan puuttumiseksi (s. 7). Jaksossa todettu EU:n liittyminen Euroopan ihmisoikeussopimukseen vastaa valiokunnan aiemmin ilmaisemaa näkemystä liittymisen tärkeydestä (LaVL 5/2016 vp, s. 4). Sama koskee jaksossa mainittua EU:n perusoikeusviraston toimialan laajentamista (ks. LaVL 1/2017 vp, s. 3). Edelleen jaksossa tuodaan esiin korruption torjunta ja Euroopan syyttäjänviraston perustaminen. Vaikuttamisstrategiassa tuodaan asianmukaisesti esiin myös se, että terrorismin vastaisessa toiminnassa on kunnioitettava perus- ja ihmisoikeuksia sekä oikeusvaltioperiaatetta (s. 26), mikä vastaa valiokunnan aiemmin esittämiä näkemyksiä (LaVL 5/2016 vp, s. 3, LaVL 1/2017 vp, s. 3). Lakivaliokunta painottaa vaikuttamisstrategiassa todettua (s. 27) näkemystä siitä, että oikeus- ja sisäasioiden sektorin tietojärjestelmiä ja niiden toimintaa kehitettäessä tulee kunnioittaa EU-oikeudessa tunnustettuja perusoikeuksia. Edelleen jaksossa nostetaan esiin mm. sähköisen todistusaineiston saatavuus (s. 27) sekä digitaalisen talouden toimintaedellytyksien vahvistaminen (s. 12). Vaikuttamisstrategiasta käy hyvin ilmi myös demokratia-, ihmisoikeus- ja oikeusvaltiokysymysten keskeinen rooli myös EU:n ulkosuhdetoiminnassa. Kaiken kaikkiaan valiokunta katsoo, että strategiassa on nostettu asianmukaisesti esiin tällä hetkellä keskeisimpiä valiokunnan toimialaan kuuluvia asioita.

Valiokunta pitää perusteltuna myös vaikuttamisstrategian (s. 33) kirjausta siitä, että toimia ihmissalakuljetuksen ja -kaupan sekä seurannaisilmiöiden torjumiseksi tulee tehostaa. Ihmiskauppaa koskevan teeman osalta on tärkeää huomioida yksin matkustavat alaikäiset lapset ja heihin kohdistuvat uhat. Ihmiskauppaan liittyen valiokunta pitää tärkeänä, että ns. ihmiskauppadirektiivin (2011/36/EU) ja rikosuhridirektiivin (2012/29/EU) täytäntöönpanoa ja toimintaa seurataan. Lakivaliokunta kiinnittää huomiota myös tasa-arvoa ja naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskevien teemojen tärkeyteen. Tähän liittyen valiokunta pitää tärkeänä sitä, että kaikki EU:n jäsenvaltiot liittyisivät ns. Istanbulin sopimukseen, sekä sitä, että sopimus pannaan jäsenvaltioissa asianmukaisesti täytäntöön.

Yleisesti ottaen lakivaliokunta pitää myönteisenä, että lakivaliokunnan toimialaan kuuluvat oikeusasiat ja oikeusvaltioperiaatteen turvaaminen ovat vuosi vuodelta saaneet keskeisemmän aseman valtioneuvoston vaikuttamisstrategiassa. Tästä huolimatta lakivaliokunta edelleen korostaa aiemmassa lausunnossaan (LaVL 1/2017 vp, s. 3) toteamansa mukaisesti, että valtioneuvoston EU-vaikuttamisen on tärkeää perustua yhteisen eurooppalaisen arvopohjan puolustamiseen. Perusvapauksien ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen ja oikeusvaltioperiaate sekä kansalaisten luottamus viranomaisiin ja viranomaisten luottamuksen lisääminen toisiin eurooppalaisiin oikeusjärjestelmiin ja niiden viranomaisten päätöksiin muodostavat kestävän perustan kaikelle onnistuneelle EU-politiikalle. Nämä seikat ovat myös erityisen merkityksellisiä koko unionin yhtenäisyydelle ja tulevaisuudelle.

Valiokunnan lausunto LaVL 2/2018 vp

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Lakivaliokunta esittää,

että suuri valiokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 28.2.2018

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Kari Tolvanen kok
varapuheenjohtaja Eva Biaudet r
jäsen Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Katja Hänninen vas
jäsen Johanna Karimäki vihr
jäsen Pia Kauma kok
jäsen Mikko Kärnä kesk
jäsen Antero Laukkanen kd
jäsen Juha Pylväs kesk
jäsen Antti Rantakangas kesk
jäsen Ville Tavio ps
varajäsen Ville Skinnari sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Mikko Monto

ERIÄVÄ MIELIPIDE

Perustelut

Euroopan unionin tärkeimmän tehtävän tulee olla yhdistää jäsenvaltioiden taloudelliset etuudet ja tätä kautta ylläpitää rauhaa ja yhteistyötä kansakuntien välillä. Näin ollen EU:ta tulisi pitää ensisijaisesti vapaakauppaliittona.

Itsenäiset jäsenvaltiot voivat tietysti tehdä yhteistyötä kansallisten päätöstensä perusteella muissakin asioissa, joiden ratkaiseminen nimenomaisesti vaatii kansainvälistä yhteistyötä. Suomen tulisi silti korostaa toissijaisuusperiaatetta eli omaa kansallista lainsäädäntöä asioiden ensisijaisena ratkaisukeinona.

EU:n lainsäädännön kokonaisvaltainen eteneminen on johtanut jo liian pitkälle epädemokraattisesti valitun komission vallan keskittymiseen. Tämä näkyy kansallisten parlamenttien EU-asioiden käsittelyssä, sillä jäsenvaltioiden parlamenteissa EU-asiat jäävät usein vaille perinpohjaista käsittelyä ja jäsenvaltioille on muodostunut automaatio lähtökohtaisesti myötäillä komission kantoja.

Suomen itsemääräämisoikeuden kannalta eduskunnan lakivaliokunnan tulisi myönteisyyden sijaan olla varuillaan siitä, että oikeusasiat ovat vuosi vuodelta saaneet keskeisemmän aseman EU:ssa ja valtioneuvoston vaikuttamisstrategiassa. Suomen tulisi strategisesti jatkaa keskittymistä kaupan esteiden purkamiseen ja sallia vain minimimäärä uutta sääntelyä.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että suuri valiokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 28.2.2018

Ville Tavio ps
Antero Laukkanen kd